

УДК 378.01

АННА ОСТАПЕНКО

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Статтю присвячено одній з актуальних проблем сучасної педагогіки вищої школи – з'ясуванню специфічних особливостей управління проектами у процесі підготовки майбутніх фахівців з міжнародної економіки; у ній на основі аналізу літератури уточнено сутність понять «управління проектами», «проектування», «проект», «педагогічне проектування», «етапи проектування», роль проектного портфоліо викладача; особливе місце відведено вибору теми проекту з міжнародної економіки й методам презентації результатів проектної діяльності.

***Ключові слова:** управління проектами, проектна діяльність, проект, ресурси, кошторис, презентація результатів проектної діяльності, етапи проектування, майбутні фахівці з міжнародної економіки, проектне портфоліо, учасники проекту, етапи управління проектом.*

Постановка проблеми. Управління проектами належить до найсучасніших напрямів у менеджменті, який увібрав у себе знання, методи й засоби, інноваційні технології з різних галузей науки й практики, зокрема: фінанси, управління якістю, управління ризиками, договорами й персоналом, управління навчальним процесом у вищій та середній загальноосвітній школах. Воно посідає особливе місце в комплексі заходів, що реалізуються на сучасному етапі розвитку України в рамках урядових програм соціально-економічного розвитку держави, спрямованих на здійснення реформ в економіці, соціальному й державному будівництві та освіті. У зв'язку з цим політика України в галузі освіти сприяла введенню спеціальності «Управління проектами» у програми підготовки магістрів і спеціалістів та обов'язкового навчального курсу.

Управління проектами формується як нова культура управлінської діяльності та спонукає до міжнародного співробітництва країн світу з різною історією, розвитком, традиціями, економікою й культурою. Саме це й зумовлює переосмислення організації й проведення підготовки майбутніх фахівців з міжнародної економіки на основі проектної навчальної діяльності.

Зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Актуальність проблеми вдосконалення підготовки майбутніх фахівців з міжнародної економіки вимагає оновити зміст і поліпшити якість вивчення економічних дисциплін, забезпечити їх професійну та практичну спрямованість, використовувати такі методи і засоби, які б сприяли формуванню високого рівня професійної компетентності студентів. Одним із заходів удосконалення підготовки майбутніх економістів-міжнародників є організація проектної діяльності. Статтю підготовлено відповідно до плану наукових досліджень кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького і є складником держбюджетної теми «Моделювання професійної діяльності майбутнього фахівця в умовах інтеграції України в Європейський освітній простір» (р/н № 0109u002550).

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Теоретичне осмислення змісту поняття «управління», наукове розкриття його спеціальних ознак, структури,

функціональних можливостей стало предметом дослідження на межі XIX і початку XX століття. Загальні засадничі положення феномена «управління» представлені в наукових розвідках В. Маслова, Є. Березнякіна. Різним аспектам проблеми управління проектами, розкриттю сутності його базових понять присвячені праці А. Матвєєва, Д. Новікова, А. Готіна, М. Светлова, Г. Светлової, А. Цветкової. Управління навчальним процесом у вищій і середній загальноосвітній школі досліджували О. Бугайов, Б. Кобзар, Г. Цеймістрова, Н. Фоменко. Публікації В. Бондаря розкривають одну із важливих функцій управління – педагогічний аналіз. Проектування, педагогічне проектування, оптимальне використання методу проектів стало предметом дослідження у працях В. Буркова, В. Гаспарського, Л. Гур'є, Д. Новікова, О. Тряпідина, М. Алексєєва, В. Беспалька, С. Маркової, В. Монахова, Б. Пальчевського та інших.

Виділення не вирішених питань. Наукові розвідки вітчизняних учених спрямовані на обґрунтування окремих питань управління в освіті, організацію діяльності керівника навчального закладу, планування роботи вищої школи, управління вищими навчальними закладами як соціально-педагогічними системами, проблеми управління та діагностики навчання у ВНЗ, загальні підходи до впровадження в навчальний процес технології педагогічного проектування. Питання розкриття сутності управління проектами як наукові проблеми, технологічні аспекти організації проектної діяльності майбутніх фахівців, зокрема зовнішньоекономічного спрямування, не знайшли належного теоретичного обґрунтування в науково-педагогічній літературі. Це й зумовило написання цієї статті.

Метою статті є розкриття сутності базових понять управління проектами, проектної діяльності майбутніх фахівців із міжнародної економіки та особливостей упровадження технології педагогічного проектування в навчальний процес підготовки студентів економічного напрямку.

Для досягнення мети виокремлено такі завдання:

Уточнити поняття «управління проектами», «проект», «робота», «ресурси», «етапи управління проектами», «модель проекту», «педагогічне проектування», «метод проектів», «технологія проектування».

Розкрити особливості проектної діяльності студентів-економістів під час вивчення професійно спрямованих дисциплін.

З'ясувати технологію управління проектами на заняттях з дисциплін міжнародної економіки.

Виклад основного матеріалу. Управління проектами є одним із найперспективніших напрямів розвитку сучасного менеджменту. Як зазначають М. Светлов і Г. Светлова, управління проектами можна визначати як вид управлінської діяльності, яка полягає в організаційному забезпеченні виконання проектів [1, с. 6].

Основу наукового контексту феномена «управління проектами» формують такі терміни, як «проект», «робота», «ресурси», «кошторис проекту», «план», «етапи управління проектом», «модель проекту».

Проект у загальному розумінні означає послідовність робіт, яка реалізує поставлену мету у визначені термінів в межах кошторису. Поняття «проект» у методологію педагогічної діяльності ввів Г. Щедровицький у 60-х роках XX ст. у посібнику «Педагогіка і логіка». Як відомо, термін «проект» перейшов у педагогічну галузь з техніки й означав задум, план, прообраз певного об'єкта, задуманий план дій, прототип, прообраз передбачуваного об'єкта.

Пошуки шляхів переведення освітніх підсистем із традиційної системи навчання до інноваційної зумовили масове запровадження методу проектів та проектування в навчальний процес середньої загальноосвітньої і вищої школи, що стає однією з ознак модернізації освіти. А. Цимбалару підкреслює, що саме цей факт «викликає потребу у формуванні нового типу організаційної культури вчителя (викладача) – проектно-технологічного» [2, с. 21].

На думку вченої, поняття «проектування» слід розуміти як технічно забезпечений процес створення, послідовного досягнення і впровадження інноваційних педагогічних проєктів; педагогічне проектування розглядається як методологічний засіб інноваційного перетворення педагогічної дійсності, як система, як процес, як технологія і вид діяльності. Педагогічне проектування є процесом, що має визначені цикли: фази, стадії, етапи, кожний з яких характеризується певним змістом проєктної діяльності її суб'єктів [Там само, с. 10-11].

У зв'язку з цим необхідно уточнити, що собою являє проєктна діяльність та метод проєктів. Важливими ознаками проєктної діяльності, як вважає Л. Лук'янова, є спрямованість на розвиток пізнавальних навичок, умінь самостійно конструювати свої знання орієнтуватися в інформаційному просторі, узагальнювати та інтегрувати знання, що отримані з різних джерел у процесі теоретичного і практичного навчання. На переконання автора, залучення студентів до проєктної діяльності відкриває можливості вибору особистої ролі в системі стосунків сучасників проєкту (автор ідей, виконавець, учасник, організатор) або залишає право на індивідуальний вибір створення проєкту. У такому випадку виконавець проєкту виконує всі ролі сам [3, с. 17].

В основі проєктної діяльності студентів знаходиться метод проєктів. За визначенням С. Гончаренка, метод проєктів – це така організація навчання, коли учні (студенти) набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань – проєктів, які поступово ускладнюються [4, с. 205].

Оскільки проєкти можуть бути масштабними, особливо це стосується проєктної діяльності, пов'язаної з виробничими проблемами інвестиційними затратами й термінами виконання, то в теорії і практиці управління проєктами використовується поняття «робота». За визначенням Н.М. Светлова, «робота – це технологічна операція, захід, вид діяльності або їх сукупність, що характеризується затратами часу на виконання, потребами в ресурсах і умовах, що сприяють успішному виконанню проєкту» [1, с. 6]. Прикладом цього виду діяльності в міжнародноекономічних зв'язках є підготовка міжнародних контрактів між країнами Європи, світу.

Ще одним важливим поняттям в теорії управління проєктами виступають «ресурси» – сукупність машин, механізмів, обладнання, матеріалів, а також фахівців, виконавців, усього того, що є необхідним для виконання конкретної роботи і знаходиться під контролем менеджера проєкту. Таке трактування в теорії управління значно ширше, ніж його подають словники. Наприклад, словник іншомовних слів пояснює лексему «ресурси» як засоби, запаси, джерела чого-небудь; засіб, який використовують у необхідних випадках [5, с. 802].

Якщо йдеться про проєкти, пов'язані з виробництвом, замовленням зовнішньоекономічних та внутрішньоекономічних робіт, то використовується кошторис – документ, що містить оцінку витрат, необхідних для впровадження проєкту в експлуатацію [1, с. 7].

У теорії управління проєктами особлива увага приділяється розподілу самого процесу управлінської діяльності на етапи, серед яких обов'язково виділяють три: планування, моніторинг, аналіз (Н. Светлов, Г. Светлова, А. Готін, С. Бушуєв).

На етапі планування визначають кошторис проєкту, складають фінансовий план, планується термін завершення проєкту й уведення його в експлуатацію. Планування з фази розробки проєкту переходить на етап моніторингу, який є найвідповідальнішим етапом діяльності менеджера, завдання якого полягає в забезпеченні сільового й фінансового планів в умовах невизначеності та швидкозмінних зовнішніх впливів.

Третій етап – етап аналізу – відноситься до фази експлуатації проєкту, на якому менеджер підбиває підсумки проєкту, виявляє резерви скорочення термінів роботи і розмірів витрат, детально вивчає допущені помилки й прорахунки та пропонує варіанти їх усунення.

Що стосується проблеми управління педагогічними проєктами, то в науковій літературі немає однозначності у визначенні етапів і фаз проєктної діяльності. Наприклад, О. Новіков і Д. Новіков пропонують у педагогічному проектуванні виділяти фази

(проектувальна, технологічна, рефлексивна); стадії (концептуальна, моделювання, конструювання, технологічна підготовка, реалізація моделі); етапи (визначення суперечностей; формування проблеми, визначення мети, добір критеріїв, побудова моделі, декомпозиція, дослідження умов, побудова програми, технологічна підготовка необхідних матеріалів) [6, с. 23].

Л. Лук'янова виокремлює три етапи проектної діяльності, які відображають наступність у здійсненні роботи, чітко визначають заплановану діяльність (підготовка до роботи над проектом, вибір теми; дослідження проблеми й розробка власного варіанту розв'язання проблеми; презентація й рефлексія) [3, с. 20].

А. Цимбалару пропонує теж виділяти три етапи в організації проектної діяльності: 1) пропедевтико-стимулюючий, 2) когнітивно-оперативний, 3) продуктивно-творчий [2, с. 24].

У науково-педагогічній літературі проектну діяльність позиціонують як проектне навчання, проектну технологію. Проте, на думку багатьох учених (О. Пехота, А. Кіктенко, О. Любарська, М. Гузєєв та ін.), поняття «проектна технологія» зорієнтована не тільки на результат, а на сам процес роботи над проектом. М. Гузєєв стверджує, що основними ознаками проектної технології слід вважати особистісний характер проектувальника, можливість вибору великої кількості дидактичних підходів, підтримка педагогічних цілей.

Провідним завданням у управлінні проектами є ефективна організація цілеспрямованої діяльності студентів, їх творча участь у розробленні проекту, раціональному доборі засобів виконання роботи. Керівником проекту виступає викладач, якому відведено роль координатора. У ході співпраці зі студентом викладач має виконувати певні функції: допомагати й спрямовувати студента на пошуки необхідної інформації, складання плану, розроблення експериментальної частини, добір методів і засобів обробки результатів дослідження; здійснювати зворотний зв'язок з метою досягнення успішного результату проектної діяльності; організувати консультування учасників проекту. Під час спільної проектної діяльності викладача-координатора і студентів формується творче портфоліо викладача з проблеми управління проектами студентів, до якого варто залучити: 1) глосарій, або тезаурус, словник основних понять теорії управління проектами; 2) список основної й додаткової наукової літератури (за проблематикою проектів); 3) дайджести (анотації статей, посібників, монографій з важливих питань управління проектами, ксерокопії публікацій провідних учених); 4) моделі, схеми, плани проектної діяльності студентів; 5) зразки проектів, планів, презентацій результатів проектної діяльності студентів; 6) методичні рекомендації щодо підготовки і створення проекту.

Важливим аспектом теорії управління проектами є вибір тематики студентських проектів. У науково-педагогічній літературі виділяють п'ять основних їх видів: 1) дослідницькі, що потребують обміркованого структурування тексту, чіткого визначення мети, актуальності, соціальної вагомості, добору ефективних методів дослідження; 2) творчі проекти, для яких характерні ознаки спільної творчої діяльності всіх учасників проекту, спрямованої на задоволення інтересів усієї творчої групи; 3) ігрові проекти, особливостями яких є визначення й розподіл ролей, зумовлених характером, змістом проекту, індивідуальними здібностями й творчими нахилами учасників проектної діяльності; 4) інформаційні проекти, що спрямовують на збирання інформації про певний об'єкт дослідження, на ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів, 5) практично-орієнтовані проекти, що являють собою результат діяльності, що відображає соціальні інтереси студентів [3, с. 19].

Виконання проектів за всіма п'ятьма напрямками можливе у процесі підготовки фахівців у ВНЗ будь-якої спеціальності. Проте, як показують наші спостереження, у системі підготовки студентів із фаху «Міжнародна економіка» найчастіше практикують написання дослідницьких та практично-орієнтованих проектів. Якщо дослідницькі виконуються переважно індивідуально у вигляді курсових, кваліфікаційних, дипломних та магістерських робіт, то практично-орієнтовані проекти можуть готувати окремі творчі групи студентів у процесі опрацювання тематичних модулів або в ході вивчення всього навчального курсу. Організація проектної діяльності в такий спосіб зумовлює використання активних методів і технологій навчання, зокрема інтерактивної технології.

Наприклад, тему для проектування «Розвиток міжнародних економічних відносин на сучасному рівні» поділяють на кілька конкретних проектів:

«Інтернаціоналізація виробництва та шляхи її здійснення».

«Актуальні аспекти міжнародного поділу праці».

«Формування міжнародних економічних відносин між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються».

«Міжнародне науково-технічне співробітництво».

Найефективніше підготувати ці проекти, працюючи в творчих групах і об'єднавши спільні зусилля. Кінцевий результат такої проектної діяльності – перегляд і обговорення комп'ютерної презентації за темою підготовленого проекту.

Під час презентації викладач може використати метод «ранжирування», що являє собою інтерактивне визначення провідної проблеми. Студенти, які не презентують власні проекти, а спостерігають за результатами дослідницької роботи іншої творчої групи, на спеціальній картці ставлять умовну позначку за той проект, який вважають актуальнішим з-поміж інших, що презентують учасники творчої групи. На основі отриманих результатів і обговорення викладач визначає кращі проекти. Якщо кілька проектів (два чи три) набирають однакову кількість балів, то варто застосувати метод «рингу», сутність якого полягає в тому, що студенти поділяються на дві-три команди прихильників цих проектів. Між командами організовується дискусія, проте у ході дискусії студенти мають право переходити з однієї команди в іншу за умови, якщо вони змінили свою думку. Кількість балів розподіляється за проектами, що після презентації були однаково оцінені, відповідно до кількості учасників рингу, яких залишилося у командах прихильників.

Оскільки робота над проектами не є традиційним видом навчальної діяльності студентів, нами було запропоновано дати відповідь майбутнім фахівцям з міжнародної економіки на запитання анкети. Після обробки результатів анкетування було виявлено, що переважна більшість респондентів позитивно ставляться до роботи над проектами (62% від загальної кількості опитаних), аргументуючи тим, що проектна діяльність має переваги над традиційними методами роботи на практичних і семінарських заняттях і дає змогу студентам проявити свою творчу ініціативу, вміння працювати в команді. 21% учасників анкетування оцінили позитивно проектну діяльність за те, що в ході підготовки проекту формується вміння здійснювати пошук наукової інформації в інтернет-ресурсах. І лише 17% студентів незацікавлені проектною діяльністю, оскільки вважають, що робота над проектами додає зайвий клопіт, відволікає від основного навчання.

Під час бесіди з викладачами було підтверджено, що проектна діяльність студентів є реальною можливістю проявити свої професійні здібності, продемонструвати рівень фахової підготовки, показати зацікавленість у здобутті нових знань, розвинути навички самостійної роботи. Однак на сучасному етапі розвитку вітчизняної вищої школи, як вважають викладачі, виникає чимало перешкод на шляху ефективного здійснення управління студентськими проектами, зокрема це пов'язано з відсутністю системних теоретичних досліджень у галузі управління проектами з міжнародної економіки (43% респондентів); недостатнім розробленням тематики студентських проектів (26%); невідповідністю викладачів до організації проектної діяльності майбутніх фахівців з міжнародної економіки (16%); відсутністю методичного інструментарію управління проектною діяльністю студентів (15%).

Висновки і перспективи поданих розвідок. Отже, проблема управління проектами в навчальній діяльності майбутніх фахівців з міжнародної економіки посідає одне з важливих місць, оскільки завдяки їй здійснюється формування професійної компетентності студентів, формується спільна співпраця розробників проекту, оновлюється зміст і склад педагогічної діяльності викладача, активізує його потенційні можливості та підвищує соціальну вагомість нової форми співпраці викладача і студента, спрямованої на задоволення потреб і запитів суспільства щодо формування висококваліфікованого компетентного фахівця. Проте управління проектами наразі знаходиться у процесі становлення, узагальнення та накопичення даних і результатів

дослідження. Залишаються нерозв'язаними такі аспекти проблеми, як підготовка викладачів щодо організації проектної діяльності фахівців з міжнародної економіки; розроблення методичного забезпечення проведення навчальних занять, на яких здійснюються проектна діяльність студентів та презентація її результатів тощо.

Список використаних джерел

1. Светлов Н.Н., Светлова Г.Т. Информационные технологии управления проектами: Учебное пособие./Н.Н. Светлов, Г.Т. Светлова. – М., ФГДУ ВПО РГАУ-НСХА им. К.А. Тимирязева, 2007. – 144 с.
2. Педагогічне проектування/авт.-упоряд. А. Цимбалару / А. Цимбалару. – К.: Шк. світ, 2009. – 128 с.
3. Лук'янова Л. Технологія організації проектної діяльності//Імідж сучасного педагога./Л. Лук'янова. – 2009. – № 10. – с. 16-21.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 367 с.
5. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
6. Новиков А.М. Образовательный проект (методология образовательной деятельности) / А.М. Новиков, Д.А. Новиков. – М.: «Эгвес», 2004. – 120 с.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013

Остапенко А.

Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого, Украина

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЕКТАМИ И ОСОБЕННОСТИ ТЕХНОЛОГИИ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИКЕ

Статья посвящена одной из актуальных проблем современной педагогики высшей школы – выяснению специфических особенностей управления проектами в процессе подготовки будущих специалистов по международной экономике; в ней на основе анализа литературы уточнена сущность понятий «управления проектами», «проектирование», «проект», «педагогическое проектирование», «этапы проектирования», роль проектного портфолио преподавателя; особое место отведено выбору темы проекта по международной экономике и методам презентации результатов проектной деятельности.

***Ключевые слова:** управление проектами, проектная деятельность, проект, ресурсы, смета, презентация результатов проектной деятельности, этапы проектирования, будущие специалисты по международной экономике, проектное портфолио, участники проекта, этапы управления проектом.*

Ostapenko A.

Cherkassy national university of name Bohdan Khmelnytskyi, Ukraine

ESSENCE AND THE MAINTENANCE OF MANAGEMENT OF PROJECTS AND FEATURES OF TECHNOLOGY OF THE ORGANIZATION OF DESIGN ACTIVITY OF THE FUTURE EXPERTS ON THE INTERNATIONAL ECONOMY

The article is devoted to one of actual problems modern pedagogics of the higher school – to finding-out specific features of management of projects during preparation of the future experts of the international economy; in it on the basis of the analysis of the literature the essence of concepts of «management of projects», «designing», «project», «pedagogical designing», «design stages», a role of a design portfolio of the teacher is specified; the especial place is allocated to a choice of a theme of the project from the international economy and methods of presentation of results of design activity.

***Keywords:** management of projects, design activity, the project, resources, the estimate, presentation of results design activity, design stages, the future experts on the international economy, a design portfolio, participants of the project, stages management of the project.*